

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-37>

УДК 005.72:334.7:338.43(477)

**Шуст Олена Анатоліївна**

доктор економічних наук, професор,  
Білоцерківський національний аграрний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7066-8020>

**Артімонова Ірина Вікторівна**

кандидат економічних наук, доцент,  
Білоцерківський національний аграрний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1054-1356>

**Присяжнюк Наталія Михайлівна**

кандидат ветеринарних наук, доцент,  
Білоцерківський національний аграрний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

**Olena Shust, Iryna Artimonova,****Natalia Prisjahnjuk**

Bila Tserkva National Agrarian University

**ФІНАНСОВО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ  
СУБ'ЄКТІВ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ  
АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ****FINANCIAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS  
OF THE ACTIVITIES OF THE CORPORATE SECTOR  
OF UKRAINE'S AGRICULTURAL ECONOMY**

**Анотація.** *Мета.* На основі узагальнення досліджень науковців розробити практичні рекомендації по удосконаленню фінансово-екологічних аспектів діяльності суб'єктів корпоративного сектору аграрної економіки України. *Методика дослідження.* Для розв'язання поставлених завдань, що окреслюють визначені дослідницькі проблеми, була використана також конкретно-наукова методологія. Серед застосованих методів – метод статистичного аналізу (для характеристики впливу сільськогосподарських підприємств на навколишнє середовище); табличний метод як раціональне відбиття аналітичної інформації; наукової абстракції, дедукції та індукції – для формулювання наукової гіпотези роботи, законів та принципів; абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, обґрунтування методології дослідження, формулювання висновків. *Результати.* В процесі дослідження встановлено основні чинники, що не стимулюють інвестицій в створення та реконструкцію природоохоронних об'єктів сільськогосподарських підприємств. На основі узагальнення досліджень науковців запропоновані практичні рекомендації щодо забезпечення здійснення заходів природоохоронного характеру в діяльності суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу. *Наукова новизна.* Удосконалено методичні підходи щодо адміністрування екологічного податку по відношенні до господарств корпоративного сектору аграрної економіки, що передбачає обов'язкове проведення оцінки впливу довкілля (ОВД) при прийнятті рішення про здійснення виробничо-господарської діяльності. *Практична значущість.* Реалізація запропонованих заходів екологічно-орієнтоване спрямування буде спрямована на створення бізнес-можливостей для «зеленого зростання», зокрема: з метою розширення доступу на ринок ЄС; розвитку органічного сільського господарства; впровадження екологічних технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, управління відходами харчових продуктів.

**Ключові слова:** суб'єкти корпоративного сектору аграрної економіки України, фінанси, інвестиції, екологія, екологічний податок.

**Summary.** *Purpose.* Based on the generalization of the scientists' research, develop practical recommendations for improving the financial and environmental aspects of the activities of the subjects of the corporate sector of the agrarian economy of Ukraine. *Research methodology.* A specific scientific methodology was also used to solve the set tasks outlining the identified research problems. Among the applied methods – the method of statistical analysis (to characterize the impact of agricultural enterprises on the environment); tabular method as

a rational reflection of analytical information; scientific abstraction, deduction and induction – for formulating a scientific hypothesis of work, laws and principles; abstract-logical – for making theoretical generalizations, substantiating research methodology, formulating conclusions. *The results.* In the process of research, the main factors that do not stimulate investments in the creation and reconstruction of environmental protection objects of agricultural enterprises were established. Based on the generalization of research by scientists, practical recommendations are proposed to ensure the implementation of environmental protection measures in the activities of economic entities in the field of agrarian business. *Scientific novelty.* The methodical approaches to the administration of the environmental tax have been improved in relation to farms of the corporate sector of the agrarian economy, which provides for the mandatory carrying out of an environmental impact assessment (EIA) when making a decision on the implementation of industrial and economic activities. *Practical significance.* The implementation of the proposed environmental-oriented measures will be aimed at creating business opportunities for "green growth", in particular: with the aim of expanding access to the EU market; development of organic agriculture; implementation of ecological technologies for the production and processing of agricultural products, food waste management.

**Keywords:** subjects of the corporate sector of the agrarian economy of Ukraine, finance, investments, ecology, environmental tax.

**Постановка проблеми.** Сільське господарство України є одним з головних секторів економіки та складає близько 10% ВВП країни. При цьому експорт продукції сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів складає більше 40% у загальній структурі експорту.

Сільськогосподарські угіддя займають близько 41,4 млн га, з яких 79% – орні землі. При цьому Україна має один з найбільших показників у світі по розораності земель – 54% території країни, але дуже низьку ефективність використання земель та продуктивність в аграрному секторі. Щорічно збільшується відсоток еродованих земель, зокрема внаслідок оранки.

У 2021 році викиди парникових газів в Україні склали 341,5 млн. т CO<sub>2</sub>-еквіваленту (з урахування сектору «Землекористування, зміни в землекористуванні та лісове господарство»), що на 62,5% менше від обсягу 1990 року, однак на 7,5% більше відносно 2020 року.

В Україні питання щодо адаптації до зміни клімату агровиробників є неврегульованим. Наприкінці 2019 року було розроблено Стратегію запобігання та адаптації до зміни клімату сільського, лісового, мисливського і рибного господарств України на період до 2030 року, проте вона законодавчо не була схвалена. Україна відстає у впровадженні заходів з реалізації проблем, пов'язаних із впливом сільськогосподарського сектору на довкілля та безпечність харчових продуктів, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами, встановлення контролю за ГМО, приведення у відповідність заходів щодо застосування добрив та пестицидів.

З огляду на прийняття Європейського зеленого курсу та схваленням стратегії «Від ферми до виделки», високі вимоги до харчових продуктів та дотримання екологічних стандартів при їх виробництві можуть стати перепорою для подальшого експорту української продукції на ринок ЄС. Наразі це один з ключових ринків, втрата якого може негативно вплинути на економіку країни.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Теоретичну основу дослідження екологічних аспектів сільськогосподарського виробництва, забезпечення реалізації ідей сталого розвитку сільського господарства висвітлили у своїх працях українські науковці: В.І. Артиш, В.І. Вовк, Т.П. Галушкіна, Н.М. Головченко, В.О. Греков, О.В. Ковальова, В.А. Соломаха, О.І. Шкуратов й ін. Проте, зміни зовнішнього середовища функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу, що викликані військовою агресією росії проти нашої держави, а також повоєнне відродження аграрної економіки України вимагає наукового обґрунтування екологічної складової розвитку сільського господарства.

**Мета статті.** На основі узагальнення досліджень науковців розробити практичні рекомендації по удосконаленню фінансово-екологічних аспектів діяльності суб'єктів корпоративного сектору аграрної економіки України.

### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

У сучасних умовах розвитку сільського господарства його негативний вплив на природу в багатьох випадках стає серйознішим, ніж вплив інших галузей суспільного виробництва. У процесі ведення сільського господарства змінюються екологічні умови, які першочергово пов'язані зростання дефіцитності водних ресурсів на великих територіях нашої країни, зменшення видового розмаїття рослинного та тваринного світу, засолення, заболочування та виснаження ґрунтів, накопичення у ґрунті та воді ряду особливо стійких та небезпечних забруднювачів навколишнього середовища.

У наш час в агробізнесі особливо гостро постало питання екології сільського господарства. У той же час у сучасних умовах через практично повсюдне падіння рівня культури землеробства та щорічне інтенсивне використання сільськогосподарських угідь призводить до незворотного зниження родючості ґрунтів на значних за площею територіях.

Наразі у фокусі суспільної уваги є основні екологічні проблеми, які потребують розробки діє-

вих практичних кроків щодо подолання екологічної кризи та розв'язання ряду інших екологічних проблем, а саме збереження та відновлення родючості ґрунтів та біоресурсів, усунення негативних наслідків техногенного впливу на сільськогосподарські землі, забезпечення сталого виробництва екологічно чистої продукції.

Сільське господарство є однією із провідних галузей виробничої сфери, яка безпосередньо впливає на екологічне середовище. Це обумовлено тим, що значні території використовуються для аграрного виробництва.

Важливо зауважити, що найбільший вплив на навколишнє середовище та біорізноманіття безпосередньо спричиняє інтенсивне землеробство. Внаслідок впливу негативних факторів ґрунт втрачає свої якісні характеристики, зокрема ґрунтові екосистеми руйнуються, шар гумусу зникає або стає відносно мізерним, не здатним забезпечити весь обсяг потреб у ньому. Разом з тим ґрунт ущільнюється і його структура поступово втрачає впорядкованість. Одним із основних негативних наслідків є ерозія ґрунтів.

За оцінкою експертів НААН, ще рівень розораності земель України був одним з найбільших у світі – 54%, а у деяких областях – 70% і більше. В той час як середній показник рівня розораності земель у країнах ЄС становить 30-35%. Причиною цього є відсутність стратегії землекористування, порушення законів землеробства та екологічної рівноваги [1].

За даними ФАО 20% сільськогосподарських земель України зазнали суттєвої деградації, а решта перебувають під загрозою. Так, опитування, яке проводилось у 2021 р. БТУ-Центром серед агровиробників із усієї України, 51% сіль-

ськогосподарських товаровиробників вже спостерігали процеси деградації на своїх ґрунтах. За оцінками НААН, економічні збитки від цих процесів становлять близько 40 млрд грн/рік [2].

Вважаємо, що відсутність економічних стимулів до підвищення родючості сільськогосподарських угідь слугує своєрідною перешкодою здійснення капітальних вкладень у підвищення родючості ґрунтів всіма категоріями сільськогосподарських підприємств як у цілому, так і з розрахунку на один суб'єкт господарювання (табл. 1).

Як показали наведені розрахунки, за 2012–2021 рр. відбулося зростання обсягів капіталовкладень у підвищення родючості сільськогосподарських угідь, причому великими підприємствами – більше, ніж у 3 рази, середніми – майже у 2 рази, малими підприємствами – на 5,2%. Однак величина цих вкладень незначна, що навіть за умови забезпечення їх збільшення не досягається позитивного ефекту стосовно процесу підвищення родючості ґрунтів.

Результатами проведених досліджень науковцями НДІ «Укragenпромпродуктивність» встановлено, що у більшості обстежених сільськогосподарських підприємств – виробників продукції свинарства (було обстежено 93 господарства), для накопичення гною використовуються гноєсховища типу «лагуна» та відкритого типу, що посилює процес викидів у навколишнє середовище отруйних продуктів анаеробної ферментації. При цьому необхідно відзначити, що найчастіше згаданий тип гноєсховищ використовують досліджені господарства корпоративного сектору аграрної економіки з поголів'ям понад 15000 голів свиней. Як свідчать суб'єктивні результати обстежень науковцями, запах гною відчувається на відстані 2-2,5 км від

**Таблиця 1 – Динаміка капітальних інвестицій у підвищення родючості сільськогосподарських угідь по основних категоріях сільськогосподарських підприємств, млн грн**

Рік	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		Із них мікропідприємства	
	усього	на один суб'єкт	усього	на один суб'єкт	усього	на один суб'єкт	на один суб'єкт	усього
2012			39,0	0,0	2,0	0,0	0,1	0,0
2013					7,4	0,0	1,1	0,0
2014	18,8	0,7	9,7	0,0	19,0	0,0	6,0	0,0
2015	1,8	0,1	9,3	0,0	8,7	0,0	1,4	0,0
2016	64,0	2,3	14,8	0,0	8,2	0,0	2,7	0,0
2017	20,3	0,7	13,4	0,0	18,0	0,0	2,7	0,0
2018	12,7	0,6	38,3	0,0	44,4	0,0	25,3	0,0
2019	29,0	1,6	74,4	0,0	49,2	0,0	15,6	0,0
2020	16,8	0,7	104,6	0,1	71,5	0,0	8,3	0,0
2021	53,0	1,6	188,4	0,1	75,2	0,0	17,8	0,0
2021 р., %, до								
2012 р.	-	-	483,1	-	3760,0	-	17800,0	-
2020 р.	315,5	228,6	180,1	100,0	105,2	-	214,5	-

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

**Таблиця 2 – Групування сільськогосподарських підприємств – виробників продукції свинарства залежно від чисельності утримуваного поголів'я та за кількістю господарств, які не здійснювали інвестиції в природоохоронну діяльність за 2019 р.**

Групи господарств за поголів'ям свиней, голів	Загальна кількість, од.	Господарства, які не здійснювали інвестиції в природоохоронну діяльність	
		од.	до загальної кількості, %
До 500	9	5	55,6
501-1000	3	1	33,3
1001-5000	55	44	80
5001-10000	14	12	85,7
10001-15000	7	2	28,6
Понад 15000	5	2	40,0
<b>Усього</b>	<b>93</b>	<b>66</b>	<b>71,0</b>

Джерело: результати досліджень НДІ «Укразропромпродуктивність»

місця розташування гноєсховища. Така обставина свідчить, що менеджмент досліджених сільськогосподарських підприємств не приділяє належної уваги природоохоронній діяльності. Свідченням цього є 71,0% досліджених сільськогосподарських підприємств, які не здійснюють інвестиції в природоохоронні заходи (табл. 2).

За результатами досліджень, найбільша частка господарств, які не здійснюють інвестиції в природоохоронну діяльність – це господарства 1-ї, 3-4-ї груп. На нашу думку, такі суб'єкти господарювання використовують технологічне обладнання для виробництва продукції свинарства, яке дісталось їм у спадок від колишніх реформованих колективних сільськогосподарських підприємств.

Висококонцентровані господарства корпоративного сектору аграрної економіки (сільськогосподарські підприємства 5-6-ї групи) приділяють значну увагу дотриманню природоохоронного законодавства. Це відображається у тому, що переважна більшість суб'єктів підприємницької діяльності агробізнесу 5-6-ї груп здійснюють інвестиції в об'єкти природоохоронного значення.

Пріоритетним напрямом інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств у нинішніх умовах визнана охорона навколишнього

середовища. Складна екологічна ситуація в сільському господарстві характеризується відсутністю цільових фінансових ресурсів, призначених для відтворення природних ресурсів. Еколого-економічні проблеми в аграрній сфері стали наслідком перевантаження екстенсивного розвитку сільського господарства в минулому, відсутності дієвої політики його екологізації. Однак в умовах посилення викликів екологічного характеру існує необхідність в активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств у реалізації природоохоронних, ресурсощадних технологій та заходів щодо збереження навколишнього середовища.

Результати дослідження доводять, що за 2017–2021 рр. відбулося суттєве зниження інвестицій в обладнання та устаткування, які пов'язані з реалізацією екологічних технологій (табл. 3). Таку ситуацію можна пояснити відсутністю достатнього рівня усвідомлення й екологічної культури у керівництва та менеджменту сільськогосподарських підприємств щодо реалізації інвестиційних проєктів із додержанням екологічних норм і правил при будівництві виробничих приміщень.

Головною причиною недостатнього рівня приватних «зелених» інвестицій залишається

**Таблиця 3 – Динаміка інвестицій в обладнання та устаткування, що пов'язані з екологічно чистішими технологіями (комплексна технологія), млн грн**

Рік	Усього	Із них			
		захист навколишнього повітря та клімату	збір та ліквідація стічних вод	збір та ліквідація відходів	інші природоохоронні види діяльності
2017	2,1	1,4	–	–	0,7
2018	3,3	–	–	–	3,3
2019	1,7	–	–	–	1,7
2020	1,2	0,1	–	1,1	–
2021	1,2	0,1	–	1,1	–
2021 р., %, до					
2017 р.	57,14	7,14	-	-	-

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

порівняно високий ризик, пов'язаний з ними, а також відсутність обґрунтованої інформації щодо показників ефективності, прояву синергетичного ефекту для всіх стейкхолдерів інвестиційного проєкту. Стримуючим чинником слід вказати і недостатньо розвинуті місцеві ринки капіталу з незначним потенціалом розширення та диверсифікації, а також нестача сучасних фінансових інститутів, здатних до розробки й ринкового впровадження складних фінансових інструментів і мобілізації тим самим значних обсягів довгострокового «зеленого» фінансування.

Результати досліджень доводять, що інвестиції в екологоорієнтовні проєкти пріоритетні для суб'єктів корпоративного сектору аграрної економіки України. Однак нами виокремлено ряд перешкод щодо їх реалізації, зокрема: відсутність надійного та ефективного інституційного і законодавчого забезпечення; вищий ризик та відносно низький прибуток від «зеленого» інвестування; висока вартість інвестицій; «незрілість» ринку «зелених» інвестицій (26,3% відсутність достатнього портфеля «зелених» проєктів), недостатня інформація про пропозиції щодо такого виду інвестування та відсутність стандартів [3].

З метою стимулювання розвитку «зеленого» фінансування у вітчизняній практиці необхідно реалізувати такі заходи: розробка нормативно-правової бази, що регулює питання здійснення «зеленого» фінансування; розробка дорожньої карти стосовно розвитку «зеленого» фінансування; формування ринку «зелених» облігацій з метою фінансування екологічних проєктів: поновлювані джерела енергії; управління водними і лісовими ресурсами; скорочення викидів вуглецю і забруднення навколишнього середовища; утилізація та переробка відходів; низьковуглеводне виробництво; створення спеціалізованого банківського інституту, основною діяльністю якого стане кредитування проєктів, пов'язаних з реалізацією заходів щодо охорони навколишнього середовища; підтримка державою екологічних

ініціатив приватного бізнесу за допомогою як прямого бюджетного фінансування, так і надання податкових пільг і преференцій.

Держава вже не здатна самотужки вирішувати виникаючі проблеми раціонального природокористування та екологічної безпеки, тому необхідно здійснювати формування нового типу взаємодії держави і бізнесу в цій галузі, заснованого на принципах партнерства і кооперації.

З точки зору розвитку принципів державно-приватного партнерства в сфері природокористування і охорони навколишнього середовища, з боку державних та місцевих органів самоврядування важливе значення має забезпечення природокористувачів інформацією про ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологіях, найкращих доступних технологіях, екологічних стандартах, стан навколишнього середовища; підтримка науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в області охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки, а також підтримка діяльності організацій системи освіти і просвіти, здійснюють екологічне просвітництво та освіту [4]. З боку природокористувачів таке партнерство включає: розвиток добровільної нефінансової звітності в галузі сталого розвитку, аудиторська перевірка третіми незалежними сторонами нефінансових звітів про сталий розвиток у відповідності з міжнародними стандартами; публічність, відкритість і доступність інформації про стан навколишнього середовища, заходи щодо її охорони і прийняті рішення органів державної влади і місцевого самоврядування; публічність інформації декларацій.

Як свідчать результати досліджень діяльності сільськогосподарських підприємств – виробників продукції свинарства, лише 54 суб'єкти господарювання із 93 досліджених є платниками екологічного податку. Обсяги його значно нижчі від збитків завданих дослідженими господарствами корпоративного сектору навколишньому середовищу (табл. 4). Встановлено, що найбільша кількість платників знаходиться в 3-й групі господарств.

**Таблиця 4 – Групування сільськогосподарських підприємств – виробників продукції свинарства залежно від чисельності утримуваного поголів'я та за кількістю господарств – платників екологічного податку за 2019 р.**

Групи господарств за поголів'ям свиней, голів	Загальна кількість, од.	Господарства, які є платниками екологічного податку	
		од.	до загальної кількості, %
До 500	9	2	22,2
501-1000	3	2	66,7
1001-5000	55	39	70,9
5001-10000	14	6	42,9
10001-15000	7	3	42,9
Понад 15000	5	2	40,0
<b>Усього</b>	<b>93</b>	<b>54</b>	<b>58,1</b>

*Джерело: результати обстеження НДІ «Укראгропромпродуктивність»*

Слід відзначити, що в Законі України «Про оцінку впливу на навколишнє середовище», який ветував президент, передбачено, що свинокомплекс закритого типу, де утримують більше 900 свиноматок, негативно впливає на навколишнє середовище, як і ядерні електростанції, нафтопереробні заводи, об'єкти виробництва в галузі чорної і кольорової металургії. Мешканці сіл, в яких розміщені навіть невеликі промислові свиноферми, в останні роки страждають від жахливих запахів, які продукують ці об'єкти. Через особливості технології промислової відгодівлі свиней запах розповсюджується в радіусі кількох кілометрів. Технологія наступна: свиней готують не натуральними кормами, а спеціальними добавками, потім гній накопичується у бетонних резервуарах безпосередньо під підлогою свиноферми, потім за допомогою гідрозмиву переноситься у приймальні ями, після чого перекачується у великі лагуни поруч із свинокомплексом. В цих лагунах гній знаходиться впродовж 5-6 місяців, а потім вноситься на поля. Запах від свиноферм не лише шкодить екології, а й негативно позначається на здоров'ї людей, які змушені дихати забрудненим повітрям.

З огляду на це сільськогосподарські підприємства на рівні з іншими забруднювачами навколишнього середовища повинні бути платниками екологічного податку, кошти якого доцільно спрямовувати на проведення природоохоронних заходів.

На нашу думку, запровадження норм вищезазначеного нормативно-правового акту забезпечило б імперативне правило, за яким проведення оцінки впливу довкілля (ОВД) при прийнятті рішення про здійснення виробничо-господарської діяльності є обов'язковим та визначено перелік об'єктів щодо яких застосовується процедура ОВД. Крім цього він передбачає надання уповноваженим органом мотивованого рішення про оцінку впливу на довкілля, що базується на результатах такого аналізу, а також врахування цього рішення у дозвільному документі.

У зв'язку із військовими діями ґрунтова екосистема страждає найбільше. Заміновані території, вирви від обстрілів, зсуви ґрунту, випалені землі, знищена військова техніка на полях спричиняє довготривалу деградацію довкілля.

Нині 30% території України – зона підвищеної небезпеки в землеробстві. Один з негативних чинників – порушення ґрунтового покриву [5].

За даними видання Politico, з початку повномасштабної російської агресії було зафіксовано 2300 випадків завдання шкоди навколишньому середовищу нашої країни, яка оцінюється в 48 млрд євро [6].

Значну загрозу становить пошкоджена техніка російської армії, яка продовжує знаходитись на сільськогосподарських угіддях та отруювати навколишнє середовище, виділяючи небезпечні

речовини. Загалом це понад 400 тис. тонн шкідливих відходів.

Значну проблему представляють боеприпаси, що не розірвалися та замінування території України. Так, загальна площа замінованих територій внаслідок російської агресії становить 174 тис. кв. км, що удвічі більше, ніж площа Австрії [7].

У ЗМІ та соціальних мережах регулярно з'являються повідомлення про підриви під час виконання сільськогосподарських робіт.

За розрахунками Світового банку орієнтовна вартість повного комплексу робіт з гуманітарного розмінування складає 37 млрд дол., а потреби лише на 2023 рік – понад 397 млн дол. [8].

Військові дії також негативно відобразилося й на розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції.

Згідно з опитування українського органічного бізнесу у березні 2022 р. встановлено, що 32% виробників органічної продукції працюють частково, 15% операторів віддають свою органічну продукцію на підтримку української армії та прибулків і лише 7% не мають жодних змін у роботі [9]. Деякі оператори продають свою продукцію за умовною вартістю.

Станом на червень 2022 р. 1/5 сільськогосподарських угідь, призначених для ведення органічного землеробства перебуває під окупацією (Херсонська та Запорізька області). Близько 30% органічних виробників призупинили свою діяльність, але 70% продовжують працювати як органічні [10].

Постає нагальна необхідність у відновленні України, і це не повернення до довоєнного стану, а повноцінний розвиток та інтегрування до Європейського співтовариства на основі сталого розвитку та з урахуванням Європейського зеленого курсу, що також є запорукою виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. Вважаємо, що місія нової зеленої політики – це забезпечення рівноваги між інтересами громадськості, бізнесу та навколишнього середовища, що передбачає не тільки відновлення, а створення стійкого майбутнього для наступних поколінь. Реалізація екологічної складової заходів щодо відновлення та розвитку держави забезпечить комфортні умови проживання її громадян. Безперечно, що при здійсненні довгострокового планування капітальних інвестицій потрібно врахувати не тільки економічну, а й екологічну ефективність інвестиційного проекту.

**Висновки.** Повоєнна відбудова сільського господарства України повинна мати екологічно-орієнтоване спрямування та передбачати реалізацію раціонального комплексу заходів:

1. Реалізація основних принципів природоохоронної та кліматичної політики при відбудові всіх галузей сільського господарства, що повинно бути відображено в основних програмних документах повоєнної відбудови аграрного сектору Укра-

їни. Пріоритети Європейського зеленого курсу, зокрема модернізація та декарбонізація економіки, чисте промислове виробництво, збереження біорізноманіття та перехід на сталі сільськогосподарські практики мають стати головними завданнями післявоєнного відновлення України.

2. Відновлення має слугувати потребам українців та сприяти сталому розвитку України. Інвестиційна політика та залучення фінансування для відновлення аграрної економіки мають узгоджуватися з цілями сталого розвитку та бути насамперед спрямовані на розвиток виробничих ланцюгів з високою додатковою вартістю, а не на ресурсно-експортну економіку.

3. Запровадження екологічних стандартів на всіх етапах товароруку від виробника до споживача. Екологічні стандарти моніторингу та якості, на відміну від нормування допустимого впливу на компоненти навколишнього середовища, повинні визначати методи спостереження та відповідні вимоги до якості ґрунтів, повітря, води та навколишнього середовища. Кінцевою метою є забезпечення безпечного та бажаного стану навколишнього середовища. Відновлення інфраструктури та сільськогосподарських підприємств одночасно має ґрунтуватися на застосуванні кращих доступних технологій та методів управління.

4. Дотримання європейських екологічних інструментів планування у розвитку України. Основа відновлення – дотримання екологічного законодавства, зокрема, щодо стратегічної еко-

логічної оцінки (СЕО) планів і програм та оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВС) запланованої діяльності для врахування екологічних пріоритетів при плануванні розвитку та відновлення аграрного сектору в Україні. Неприпустиме ослаблення або навіть тимчасове скасування дії природоохоронного законодавства в умовах воєнного часу або післявоєнного відновлення.

5. Посилення ролі місцевого самоврядування сільських територій у прийнятті рішень щодо розміщення виробництва сільськогосподарської продукції по природно-економічних зонах тощо. Розробка важливих документів, таких як стратегії або плани післявоєнного відновлення сільських територій, повинні проводитись за активної участі та залучення всіх зацікавлених осіб, в першу чергу сільських жителів.

6. Розробки концепції реалізації Європейського зеленого курсу в сільському господарстві України, що сприятиме формуванню системи інформаційно-консультативного забезпечення дотримання європейських стандартів якості та зменшення негативного впливу на довкілля у сфері аграрного виробництва.

Реалізація запропонованих заходів буде спрямована на створення бізнес-можливостей для «зеленого зростання», зокрема: з метою розширення доступу на ринок ЄС; розвитку органічного сільського господарства; впровадження екологічних технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, управління відходами харчових продуктів.

### Список використаних джерел:

1. Врятувати українську землю. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/11/700021/>
2. Деградація ґрунтів чи відновлення їх родючості – який сценарій чекає Україну. URL: <https://agroelita.info/dehradatsiya-gruntiv-chy-vidnovlennya-yikh-rodyuchosti-yakyy-stsenariy-chekeye-ukrayinu/>
3. Зелені інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст / кер. проекту К. Маркевич ; наук. конс. В. Сіденко. Київ : Заповіт, 2019. 316 с.
4. Ковшун Н.Е., П'ятка Н.С. Екологічні інвестиції: сутність та види. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2018. Т. 23. Вип. 8. С. 170–174.
5. Голубцов О., Сорокіна Л., Сплодитель А., Чумаченко С. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ : ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 32 с.
6. Нового врожаю буде мало: чи загрожує Україні дефіцит продуктів. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/promyshlennost/2023-03-03/novogo-urojaya-budet-malo-grozit-li-ukraine-defitsit-produktov/50736>
7. В Україні заміновано територій, як дві Австрії – Зеленський у Національній раді. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3689353-v-ukraini-zaminovano-teritorij-ak-dvi-avstrii-zelenskij-ukrainian-radi.html>
8. Потреби України на розмінування становлять понад 397 млн доларів на рік. URL: [https://lb.ua/society/2023/05/05/554106\\_potrebi\\_ukraini\\_rozminuvannya.html](https://lb.ua/society/2023/05/05/554106_potrebi_ukraini_rozminuvannya.html)
9. Третина органічних виробників зупинили діяльність через війну. URL: <https://ukragroconsult.com/news/tretnya-organichnyh-vyrobnykiv-zupynuly-diyalnist-cherez-vijnu/>
10. Близько 30% органічних виробників призупинили діяльність. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/blizko-30-organichnih-virobnikiv-prizupinili-diyalnist>

### References:

1. Vriatuvaty ukrainsku zemliu [To save the Ukrainian land]. Available at <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/11/700021/> (in Ukrainian)
2. Dehradatsiia gruntiv chy vidnovlennia yikh rodiuchosti – yakyy stsenarii chekaie Ukrainu [Degradation of soils or restoration of their fertility – what scenario awaits Ukraine]. Available at <https://agroelita.info/dehradatsiya-gruntiv-chy-vidnovlennya-yikh-rodyuchosti-yakyy-stsenariy-chekeye-ukrayinu/> (in Ukrainian)

3. Markevich K., Sidenko V. (2019) Zeleni investytsii u stalomu rozvytku: svitovyi dosvid ta ukraïnskyi kontekst [Green investments in sustainable development: world experience and the Ukrainian context]. Kyiv: Zapovit, 316 p. (in Ukrainian)
4. Kovshun N., Pyatka N. (2018) Ekolohichni investytsii: sutnist ta vydy [Environmental investments: essence and types]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, tom 23, vol. 8, pp. 170–174. (in Ukrainian)
5. Golubtsov O., Sorokina L., Sploditel A., Chumachenko S. (2023) Vplyv viiny rosii proty Ukrainy na stan ukraïnskykh gruntiv [The impact of Russia's war against Ukraine on the state of Ukrainian soils]. Kyiv: HO "Tsentr ekolohichnykh initsiatyv "Ekodiia", 32 p. (in Ukrainian)
6. Novoho vrozhaiu bude malo: chy zahrozhuie Ukraini defitsyt produktiv [There will be little new harvest: is Ukraine at risk of food shortages]. Available at <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/promyshlennost/2023-03-03/novogorajaya-budet-malo-grozit-li-ukraine-defitsit-produktov/50736> (in Ukrainian)
7. V Ukraini zaminovano terytorii, yak dvi Avstrii – Zelenskyi u Natsionalnii radi [In Ukraine, the territory is mined, like two Austrias – Zelenskyi in the National Council]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3689353-v-ukraini-zaminovano-teritorij-ak-dvi-avstrii-zelenskij-u-nacionalnij-radi.html> (in Ukrainian)
8. Potreby Ukrainy na rozminuvannia stanovliat ponad 397 mln dolariv na rik [Ukraine's needs for demining amount to more than 397 million dollars per year]. Available at: [https://lb.ua/society/2023/05/05/554106\\_potrebi\\_ukraini\\_rozminuvannya.html](https://lb.ua/society/2023/05/05/554106_potrebi_ukraini_rozminuvannya.html) (in Ukrainian)
9. Tretyna orhanichnykh vyrobnykiv zupynyly diialnist cherez viinu [A third of organic producers stopped their activities because of the war]. Available at: <https://ukragroconsult.com/news/tretyna-organichnyh-vyrobnikiv-zupynyly-diyalnist-cherez-vijnu/> (in Ukrainian)
10. Blyzko 30% orhanichnykh vyrobnykiv pryzupynyly diialnist [About 30% of organic producers have suspended their activities]. Available at: <https://agroportal.ua/news/ukraina/blizko-30-organichnih-virobnikiv-prizupinili-diyalnist> (in Ukrainian)

*Стаття надійшла до редакції 24.11.2023*